

Ο ΔΙΚΑΣΤΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ ΕΥΡΕΙΑΣ ΔΙΑΚΡΙΤΙΚΗΣ ΕΥΧΕΡΕΙΑΣ, ΙΔΙΩΣ ΜΕ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΡΥΘΜΙΣΗΣ – ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΗΣ ΕΝΙΑΙΑΣ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΖΩΝΗΣ¹

Παρουσίαση του βιβλίου του κ. Ιωάννη Σ. Αγγέλου, Πρωτοδίκη ΔΔ και Μεταδιδάκτορας Νομικής Σχολής ΕΚΠΑ

Το βιβλίο συνεγράφη, καταστρωμένο ως μονογραφία, κατά τη διάρκεια της μεταδιδακτορικής έρευνας του συγγραφέως στον Τομέα Δημοσίου Δικαίου της Νομικής Σχολής του ΕΚΠΑ, την περίοδο 2020-2023. Το βιβλίο προλογίζει ο κ. Χρήστος Βλ. Γκόρτσος, Καθηγητής Δημοσίου Οικονομικού Δικαίου στη Νομική Σχολή του ΕΚΠΑ, Πρόεδρος του Ακαδημαϊκού Συμβουλίου του European Banking Institute και Επιβλέπων Καθηγητής της Μεταδιδακτορικής Έρευνας του συγγραφέως. Το δε επίμετρο της έκδοσης έχει επιμεληθεί ο κ. Αθανάσιος Ελ. Ράντος, Επίτιμος Πρόεδρος του Συμβουλίου της Επικρατείας, και ήδη Γενικός Εισαγγελέας στο ΔΕΕ. Το πόνημα αποτελεί τη δεύτερη συμβολή του συγγραφέως στην ευρύτερη σχετική θεματολογία, μετά από την έκδοση της διδακτορικής του διατριβής υπό τον τίτλο «Ανεξαρτησία και λογοδοσία των κεντρικών τραπεζών στη φιλελεύθερη δημοκρατία – Συγκριτική μελέτη της οργάνωσης και λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας και του Federal Reserve System», από τον ίδιο ως άνω εκδοτικό οίκο (2021).

Το σχολιαζόμενο έργο εκκινεί από το Δημόσιο Οικονομικό Δί-

Φερενίκη Παναγοπούλου

Επίκουρη Καθηγήτρια
Παντείου Πανεπιστημίου
Δ.Ν. (Humboldt),
Μ.Ρ.Η. (Harvard), Δρ. Φιλοσ.,
Μ.Δ.Ε. (Ε.Κ.Π.Α.)

¹ Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Σειρά Μελετών Διεθνούς Ενωσιακού και Ελληνικού Δημοσίου Οικονομικού Δικαίου (δ/νση: Χρ. Γκόρτσος, Γ. Δελλής), Αθήνα 2024.

καιο (διά της πραγμάτευσης ειδικών ζητημάτων υπό την έννοια γένους της ανεξαρτησίας και της λογοδοσίας των κεντρικών τραπεζών), καταλήγοντας επαγωγικά στη διατύπωση και ανάλυση σύγχρονων προβληματισμών, που ανάγονται *ratione materiae* στο «κλασικό» Διοικητικό Δίκαιο (ένταση και μεθοδολογία του δικαστικού ελέγχου επί των διοικητικών πράξεων ευρείας διακριτικής ευχέρειας και ειδικότερα των πράξεων άσκησης νομισματικής πολιτικής, ιδίως στο πλαίσιο της Ευρωζώνης).

Η ανάπτυξη του έργου διαρθρώνεται σε τρία βασικά μέρη και καταλήγει στα «συμπεράσματά» της.

Στο πρώτο μέρος, αναπτύσσεται το ιστορικό της ίδρυσης και λειτουργίας των ανεξάρτητων αρχών ή των διοικητικών αρχών οι οποίες δεν απολαμβάνουν μεν ενδοδιοικητικής ανεξαρτησίας, αλλά ασκούν τις αρμοδιότητές τους υπό καθεστώς ευρείας διακριτικής ευχέρειας, από τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής («ΗΠΑ») της περιόδου του New Deal ως το σύνολο των φιλελεύθερων δημοκρατιών «δυτικού τύπου» της σύγχρονης εποχής. Η ανάπτυξη αυτή ακολουθείται από την ανάλυση της γένεσης και εξέλιξης του καθεστώτος ανεξάρτητης και τεχνοκρατικής λειτουργίας των σύγχρονων κεντρικών τραπεζών. Η ανάλυση αυτή καταλήγει στο ότι το ιδιαίτερο αυτό status δικαιολογείται θεσμικά από την αναγωγή της νομισματικής πολιτικής στον σκληρό πυρήνα της δημόσιας πολιτικής, υπό την «Κρατική θεωρία περί χρήματος» του Georg Friedrich Knapp (όπως αυτή έχει εξελιχθεί ως τις μέρες μας), κατά την οποία θεωρητική κατασκευή η δημιουργία και διάθεση του χρήματος αποτελεί πράξη που εντάσσεται στον σκληρό πυρήνα της κρατικής δράσης. Τέλος, στο πρώτο μέρος της μελέτης αναλύεται το γιατί, ενόψει των ως άνω αλλά και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του ιδίου, ο δικαστικός έλεγχος των πράξεων και παραλείψεων των κεντρικών τραπεζών λειτουργεί διαχρονικά ως το βασικό μέσο δημόσιας λογοδοσίας των τελευταίων. Η προσέγγιση των ζητημάτων αυτών γίνεται αφαιρετικά πλην εύστοχα, σε είκοσι μόλις σελίδες· πιθανώς, προς αυτό συνέτεινε η εξοικείωση του συγγραφέως με την ιστορία, τις οργανικές και τις λειτουργικές ιδιομορφίες των οικονομικών θεσμών των ΗΠΑ, ζητήματα με τα οποία ήλθε σε επαφή κατά την παραμονή του ως επισκέπτης ερευνητής στις βιβλιοθήκες της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Harvard, κατά τη συγγραφή της διδακτορικής του διατριβής. Η οικεία ανάπτυξη της σχολιαζόμενης έκδοσης περιλαμβάνει σημαντικές βιβλιογραφικές αναφορές και εκτεταμένες αναφορές σε αλλοδαπή νομοθεσία και νομολογία (ιδίως των δικαστηρίων του Κοινοδικαίου).

Το δεύτερο μέρος του βιβλίου εκκινεί από τη συγκριτική προσέγγιση των γενικών αρχών και των ειδικότερων κανόνων (ουσιαστικών και δικονομικών). Οι εν λόγω κανόνες διέπουν τον δικαστικό έλεγχο των διοικητικών πράξεων που εκδίδονται στο πλαίσιο τομέων άσκησης δημόσιας εξουσίας στους οποίους η Διοίκηση απολαμβάνει ευρεία διακριτική ευχέρεια, ευθέως εκ του εφαρμοστέου κανονιστικού πλαισίου (ιδίως της νομοθεσίας που διέπει την άσκηση των αρμοδιοτήτων των εποπτικών επί του χρηματοπιστωτικού συστήματος) ή ενόψει του αντικείμενου της ρύθμισης. Το ζήτημα αναλύεται με ιδιαίτερη αναφορά στον δικαστικό έλεγχο των πράξεων και παραλείψεων των ανεξάρτητων αρχών, και ειδικότερα των πράξεων με αντικείμενο οικονομικής ρύθμισης –όπως των πράξεων που εκδίδονται κατ' εφαρμογήν του δικαίου του ελεύθερου ανταγωνισμού, του δικαίου των σημάτων ή της προληπτικής εποπτείας της λειτουργίας των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων. Η σχετική ανάλυση λαμβάνει χώρα με αναφορά στην οικεία νομοθεσία και νομολογία του Κοινοδικαίου (ιδίως στη νομολογία των δικαστηρίων του Ηνωμένου Βασιλείου και των ΗΠΑ, αλλά

και άλλων χωρών του Κοινοδικαίου, όπως του Καναδά και της Νέας Ζηλανδίας), του ενωσιακού δικαίου και της νομολογίας του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΔΕΚ)/Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) επί υποθέσεων πληθώρας αντικειμένων και, τέλος στο γερμανικό, γαλλικό, ιταλικό και ισπανικό δίκαιο και στη νομολογία των αντίστοιχων ανώτατων δικαστηρίων. Περαιτέρω, ο συγγραφέας αναλύει σε βάθος διακρίσεις της έννοιας της διακριτικής ευχέρειας, οι οποίες καταγράφονται από τη Θεωρία στο πλαίσιο των εννόμων τάξεων που περιλαμβάνονται στο ερευνητικό πεδίο του βιβλίου· ιδίως, αναδεικνύει τη διάκριση μεταξύ διακριτικής ευχέρειας δράσης και διακριτικής ευχέρειας αξιολόγησης του κρίσιμου πραγματικού εκ μέρους της Διοίκησης και στη διάκριση μεταξύ «γνήσιας διακριτικής ευχέρειας» (ήτοι, της περίπτωσης στην οποία προβλέπονται περισσότερες εξίσου νόμιμες λύσεις, η δε τελική επιλογή εκ μέρους της Διοίκησης λαμβάνει χώρα κατ' ενάσκηση ουσιαστικής διακριτικής ευχέρειας, εμπριέχοντας το στοιχείο της άσκησης πολιτικής) και της «τεχνικής διακριτικής ευχέρειας» (ήτοι, της περίπτωσης στην οποία η Διοίκηση δρα βάσει τεχνικών εκτιμήσεων επιστημονικού χαρακτήρα, απολαμβάνοντας μόνον περιθωρίου εκτίμησης). Ο συγγραφέας αναδεικνύει προσπρόκοντως, με τη μέθοδο της συγκριτικής προσέγγισης και μέσω της σύνθεσης των επιμέρους συμπερασμάτων του μέρους αυτού, ότι, διά του ελέγχου της νομιμότητας της αιτιολογίας της ελεγχόμενης διοικητικής πράξης, της συνδρομής ή μη προδήλου σφάλματος, της υπέρβασης των άκρων ορίων της διακριτικής ευχέρειας της Διοίκησης, ή/και της στοιχειοθέτησης κατάχρησης εξουσίας, οι κατηγορίες αυτές διακριτικής ευχέρειας δεν διακρίνονται πάντοτε με συνέπεια εκ μέρους της νομολογίας.

Προσέτι, αναλύεται η σταδιακή μεταστροφή μεγάλου μέρους της νομολογίας από τη στάση αυτοπεριορισμού απέναντι στη διακριτική ευχέρεια της Διοίκησης (διά του δικαστικού ελέγχου τυχόν υπέρβασης των «άκρων ορίων» της διακριτικής ευχέρειας, ή/και στην περίπτωση διάπραξης «προδήλου σφάλματος»), στον βαθύτερο έλεγχο του τρόπου άσκησης της διακριτικής ευχέρειας, με βασικό εργαλείο τον έλεγχο τήρησης της αρχής της αναλογικότητας. Στη μελέτη περιλαμβάνονται, κατά περίπτωση, και ειδικότερες αναφορές στην τεχνική του διενεργούμενου δικαστικού ελέγχου, αναλόγως της εκδίκασης ενδίκου βοηθήματος ακυρωτικού ή αποζημιωτικού χαρακτήρα. Ειδική μνεία θα πρέπει να γίνει στην αναφορά του συγγραφέα στον «διαδικαστικής μορφής» έλεγχο τήρησης της αρχής της αναλογικότητας/“process-orientated review”, μεθοδολογία η οποία έχει χρησιμοποιηθεί (με ουσιώδεις διαφορές, όπως αναλύεται) ως όριο μεταξύ του αποτελεσματικού δικαστικού ελέγχου της διακριτικής ευχέρειας της Διοίκησης, και του σεβασμού της τεχνικής της κρίσης, τόσο από το Γερμανικό Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο (BVerfG), στην απόφαση Weiss (2020), και από το ΔΕΕ στην απόφαση Weiss (2017).

Το δεύτερο μέρος του βιβλίου κλείνει, εξειδικεύοντας περαιτέρω την έρευνα, με τη συγκριτική προσέγγιση και ανάλυση των ιδιαιτεροτήτων του δικαστικού ελέγχου των πράξεων άσκησης νομισματικής πολιτικής. Εν προκειμένω, ο συγγραφέας καταγράφει με πληρότητα και προσεγγίζει κριτικά τη διαχρονική νομολογία των δικαστηρίων (όχι μόνο των ανώτατων) των ΗΠΑ, του Ηνωμένου Βασιλείου και της Γερμανίας, αλλά και τις γενικές αρχές της νομολογίας του ΔΕΚ/ΔΕΕ, κατά τον έλεγχο των πράξεων και παραλείψεων της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας/ΕΚΤ, όταν αυτή δρα ως νομισματική αρχή. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η προσέγγιση και ανάλυση του τρόπου με τον οποίο το BVerfG έδειξε να αντιλαμβάνεται, διά της αποφάσεώς του της 5^{ης} Μαΐου

2020, τον τρόπο άσκησης του «διαδικαστικής μορφής» ελέγχου τήρησης της αρχής της αναλογικότητας, κατά τον έλεγχο πράξεων άσκησης μη συμβατικής νομισματικής πολιτικής. Έτσι, μεγάλο μέρος του έργου έχει αφιερωθεί στη δράση των κεντρικών τραπεζών, ειδικότερα όταν αυτές εφαρμόζουν νομισματική πολιτική.

Η κατανομή αυτή της ύλης του βιβλίου (ειδικότερα, η σταδιακή εξειδίκευση της έννοιας «πράξεις με αντικείμενο οικονομικής ρύθμισης», μέχρι την έννοια «πράξεις εφαρμογής της νομισματικής πολιτικής») δεν είναι αποτέλεσμα κάποιας προερχομένης επιλογής του συγγραφέως, αλλ' αντιθέτως, προϊόν ιεράρχησης των αποτελεσμάτων της έρευνας. Τούτο προκύπτει εναργώς από τις οικείες αναπτύξεις του βιβλίου, στις οποίες εξηγείται (και επιβεβαιώνεται από την παρατιθέμενη νομοθεσία και νομολογία) ότι η άσκηση (ειδικότερα, η εφαρμογή) της νομισματικής πολιτικής συγκεντρώνει χαρακτηριστικά που την καθιστούν ένα πολύ χαρακτηριστικό παράδειγμα διοικητικών πράξεων ευρείας διακριτικής ευχέρειας, οι οποίες επιβάλλεται, λόγω της ένταξής τους στον σκληρό πυρήνα της δημοσίας εξουσίας, να μπορούν να ελέγχονται αποτελεσματικά από τα δικαστήρια. Ενόψει του ως άνω περιεχομένου της, η ανάπτυξη του δευτέρου μέρους της μελέτης χαρακτηρίζεται από εντυπωσιακή ευρύτητα αντικειμένου αλλά και από αντίστοιχο διανοητικό βάθος.

Σε συνέχεια των τελευταίων, το τρίτο μέρος του βιβλίου περιλαμβάνει ανάλυση της νομολογίας του ΔΕΚ/ΔΕΕ η οποία έχει εκδοθεί στο πεδίο άσκησης της ενιαίας νομισματικής πολιτικής της Ευρωζώνης, εκ μέρους της πιο μοντέρνας, και ίσως της πιο ανεξάρτητης από τις σύγχρονες κεντρικές τράπεζες: της ΕΚΤ. Εισαγωγικά, παρατίθεται το κανονιστικό πλαίσιο που οριοθετεί την ανεξαρτησία της ΕΚΤ και των εθνικών κεντρικών τραπεζών που συναποτελούν το Ευρωσύστημα, και αναλύονται οι επιμέρους πτυχές του καθεστώτος αυτού. Στην κύρια ανάπτυξη του τρίτου μέρους, πέρα από τις ευρέως γνωστές και πολυσχολιασμένες αποφάσεις του ΔΕΕ *Pringle*, *Gauweiler* και *Weiss*, η υπό κρίση μελέτη έχει περιλάβει στο ερευνητικό της πεδίο και τρεις αναξιοποίητες ως τώρα από τη βιβλιογραφία αποφάσεις (συγκεκριμένα, τις αποφάσεις του Δικαστηρίου επί των Υποθέσεων C-19/03, C-359/05, και επί των συνεκδικασθεισών υποθέσεων C-422, 423/19), οι οποίες εμπλουτίζουν το αντικείμενο της έρευνας και αναδεικνύουν πολυσιχιδώς επιμέρους τεχνικές πτυχές του, όπως της έννοιας του νομίμου χρήματος και της αρχής της ουδετερότητας κατά την άσκηση της νομισματικής πολιτικής. Έτσι, με την υπό κρίση μελέτη παρέχεται η δυνατότητα πλήρους εποπτείας της άσκησης νομισματικής πολιτικής εκ μέρους της ΕΚΤ, αλλά και των κεντρικών τραπεζών-μελών του Ευρωσυστήματος, αλλά και του δικαστικού ελέγχου των οικείων πράξεων, όχι μόνο στο πλαίσιο της άσκησης μη συμβατικής νομισματικής πολιτικής κατά τη διάρκεια της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης της προηγούμενης δεκαετίας, αλλά και επί ζητημάτων τεχνικού χαρακτήρα (όπως ο τρόπος υπολογισμού επιβληθείσας φορολογίας κατά τη μετάβαση στο ενιαίο νόμισμα, ή η συμφωνία με το ενωσιακό δίκαιο εθνικής πρόβλεψης περί υποχρεωτικής εξόφλησης τέλους χωρίς τη χρήση μετρητών). Στο πλαίσιο αυτό, η ανάλυση περιλαμβάνει επαρκώς τόσο τα «μεγάλα», όσο και καθημερινά ζητήματα τεχνικού χαρακτήρα, παρέχοντας πλήρη εποπτεία του αντικειμένου της έρευνας.

Στα «συμπεράσματα» του βιβλίου, αναδεικνύεται κατ' αρχάς η σημασία του σεβασμού της ανεξαρτησίας των κεντρικών τραπεζών, συνδυαστικά με τον αποτελεσματικό δικαστικό έλεγχο των πράξεών τους, προς διαφύλαξη των δικαιωμάτων των αποδεκτών των πράξεων αυτών, αλλά και

των θεσμικών ισορροπιών της φιλελεύθερης δημοκρατίας. Ο συγγραφέας υποστηρίζει πειστικά, με επαρκή θεμελίωση επί των διαχρονικών και συγκριτικών πορισμάτων του βιβλίου, ότι ο «δικαστικής μορφής» έλεγχος της τήρησης της αρχής της αναλογικότητας/process-orientated review, όπως αυτός διενεργείται κατά τα βασικά του σημεία από το ΔΕΕ, αποτελεί το πλέον πρόσφορο μεθοδολογικά εργαλείο για την παράλληλη διαφύλαξη των ως άνω στόχων. Σχετικώς, υποστηρίζεται με επαρκή θεμελίωση ότι με τον τρόπο αυτό δύναται να διενεργείται βαθύς δικαστικός έλεγχος επί των πράξεων των κεντρικών τραπεζών –ακόμη κι όταν οι τελευταίες ασκούν νομισματική πολιτική–, χωρίς να φαλκιδεύεται η ανεξαρτησία τους. Περαιτέρω, στα «συμπεράσματα» του βιβλίου αναδεικνύεται η «υποκειμενική διάσταση» του δικαστικού ελέγχου· στο σημείο αυτό υποστηρίζεται ότι η κατά τα ως άνω άσκηση του δικαστικού ελέγχου απαιτεί, προϋούσης της οικονομικής επιστήμης, της πολυπλοκότητας της λειτουργίας των χρηματαγορών και της τεχνοκρατικής υπεροπλίας των κεντρικών τραπεζών, την εξειδίκευση των αρμόδιων δικαστικών λειτουργών, την ανάθεση των διαφορών της φύσης αυτής σε συγκεκριμένα τμήματα των ανωτάτων δικαστηρίων, και την εκμετάλλευση των δυνατοτήτων που παρέχει το ενωσιακό και τα εθνικά δίκαια ως προς τα αποδεικτικά μέσα και, ιδίως, τη χρησιμοποίηση τεχνικών εκθέσεων στη δίκη. Το επιχείρημα τεκμηριώνεται μέσα από συγκεκριμένες αναφορές στη νομοθεσία, τη νομολογία και τη βιβλιογραφία. Τέλος, ο συγγραφέας αναφέρεται στην υποχρέωση επικαιροποίησης των παραδοσιακών εννοιών του Διοικητικού Δικαίου που άπτονται του δικαστικού ελέγχου των διοικητικών πράξεων ευρείας διακριτικής ευχέρειας, υπό το πρίσμα ιδίως (και κατ' αναλογία) της προϊούσας εξέλιξης του Διεθνούς Χρηματοπιστωτικού Δικαίου. Η εξέλιξη αυτή οφείλει να λάβει χώρα, κατά τον συγγραφέα, δεδομένου του δικαιопλαστικού ρόλου της νομολογίας (ιδίως στο πλαίσιο του Διοικητικού Δικαίου), προς τον σκοπό της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας των πολιτών και της διατήρησης των θεσμικών ισορροπιών του δημοκρατικού πολιτεύματος.

Από τα επιμέρους κεφάλαια του βιβλίου, όπως τα εξαγόμενα συμπεράσματα αποτυπώνονται στην ομώνυμη κατακλείδα του έργου, προκύπτει, κατά πρώτον, ο διαχρονικός σεβασμός του νομοθέτη στην άσκηση της διακριτικής ευχέρειας της Διοίκησης: Χαρακτηριστικά παραδείγματα της στάσης αυτής, το «δόγμα Chevron» (κρατούν στη νομολογία του Ανωτάτου Δικαστηρίου των ΗΠΑ ήδη από το 1983) και οι κρίσεις της απόφασης *Maastricht* (1993) του BVerfG· και σε ειδικότερο επίπεδο, το ισχύον σε όλες τις έννομες τάξεις αναφοράς ιδιαίτερο πλαίσιο ευθύνης των ανεξάρτητων αρχών, ιδίως όσων ασκούν δραστηριότητες επί του χρηματοπιστωτικού τομέα, καθεστώς το οποίο φτάνει μέχρι και τον *ex lege* αποκλεισμό ολόκληρων κατηγοριών υποθέσεων από τον δικαστικό έλεγχο. Κατά δεύτερον, από την ανάπτυξη του βιβλίου προκύπτει ο σεβασμός των δικαστηρίων στην ως άνω επιλογή του νομοθέτη, αλλά και η σταδιακή επίταση του ασκούμενου δικαστικού ελέγχου, λόγω της εντονότερης ανάμιξης των ανεξάρτητων διοικητικών αρχών στην άσκηση της δημόσιας πολιτικής (ιδίως, όσων εξ αυτών ασκούν αρμοδιότητές επί αντικειμένου οικονομικής ρύθμισης), και υπό το πρίσμα της διαφύλαξης των θεσμικών ισορροπιών της φιλελεύθερης δημοκρατίας [όπως τούτο αποτυπώνεται στο «δόγμα Meroni» της νομολογίας του ΔΕΕ, και των κριθέντων στην απόφαση *Gauweiler* του BVerfG (2016)]. Από τα αποτελέσματα της έρευνας συνάγεται ότι, στο πλαίσιο του ερευνητικού ενδιαφέροντος της μελέτης, και παρά τις διαφορές τους, οι ως άνω αντίθετες τάσεις συναντώνται σε τρία σημεία: (α) Στη θεώρηση των νομικών

εργαλείων (ιδίως της αρχής της αναλογικότητας, υπό το ειδικότερο πρίσμα του process oriented review) ως κατάλληλων, όσο και επαρκών, για τον έλεγχο ακόμη και των πλέον ιδιότυπων διοικητικών πράξεων ευρείας διακριτικής ευχέρειας, (β) στη συμφωνία επί του ότι οι ως άνω πράξεις (πρέπει να) ελέγχονται πλέον σε ικανό βάθος, και (γ) στην επιβεβαίωση του ρόλου του δικαστή ως του πλέον αποτελεσματικού veto player, έναντι της δράσης των διοικητικών αρχών που απολαμβάνουν ευρείας διακριτικής ευχέρειας, στο πλαίσιο της φιλελεύθερης δημοκρατίας.

Το σχολιαζόμενο έργο ερείδεται επί ιδιαίτερως εκτεταμένων αναφορών στο κοινοτικό (ήδη ενωσιακό) δίκαιο και σε λοιπά θεσμικά κείμενα της Ένωσης, στο δίκαιο των ΗΠΑ και του Ηνωμένου Βασιλείου, και επί εντοπισμένων πλην επαρκών αναφορών στο δίκαιο της Γερμανίας, της Γαλλίας, της Ιταλίας, της Ισπανίας, της Νορβηγίας, και της Σουηδίας, όπως και σε λοιπά θεσμικά κείμενα και διεθνείς ή διακρατικές συνθήκες. Περαιτέρω, το βιβλίο περιλαμβάνει ιδιαίτερως εκτεταμένες αναφορές στη νομολογία του ΔΕΚ/ΔΕΕ, του Γενικού Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (τ. Πρωτοδικείου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων), σε λοιπές δικαστικές και εισαγγελικές αποφάσεις, πράξεις και διατάξεις των ενωσιακών δικαιοδοτικών οργάνων, στη νομολογία του Ανώτατου Δικαστηρίου των ΗΠΑ, του Ηνωμένου Βασιλείου και λοιπών χωρών της Κοινοπολιτείας των Εθνών, του Ανώτατου Δικαστηρίου της Ισπανίας, του Συνταγματικού Δικαστηρίου και του Ανώτατου Ακυρωτικού Δικαστηρίου της Ιταλίας, του Ομοσπονδιακού Συνταγματικού Δικαστηρίου και του Ομοσπονδιακού Διοικητικού Δικαστηρίου της Γερμανίας, του Συμβουλίου της Επικρατείας και του Συνταγματικού Συμβουλίου της Γαλλίας, αλλά και σε αποφάσεις κατώτερων δικαστηρίων ορισμένων από τις ως άνω έννομες τάξεις, ιδίως αυτής των ΗΠΑ, του Ηνωμένου Βασιλείου, και της Γερμανίας. Η αναφορά στη νομοθεσία και τη νομολογία λαμβάνει χώρα με αναφορές στις οικείες διαφοροποιήσεις που επήλθαν σε εκάστη έννομη τάξη προϊόντος του χρόνου αλλά και με συγκριτικές αναφορές μεταξύ των εννόμων τάξεων. Κατά τούτο, η ιστορική-εξελικτική και η συγκριτική ανάλυση των πρωτογενών πηγών είναι εντυπωσιακή. Ιδιαίτερα εκτεταμένη είναι και η αναφορά του συγγραφέως στις δευτερογενείς πηγές, ελληνικές και ξενόγλωσσες (ιδίως στην αγγλική γλώσσα και εντοπισμένα στη γερμανική, στη γαλλική και στην ιταλική γλώσσα). Τούτων δοθέντων, ο συγγραφέας κατορθώνει να συγκεντρώσει και να αξιοποιήσει επιτυχώς, σε αντιστοιχία με τη βασική δομή του σχολιαζόμενου βιβλίου, τόσο την κλασική βιβλιογραφία που άπτεται του «παραδοσιακού» Διοικητικού και Χρηματοπιστωτικού Δικαίου όσο και τις πλέον σύγχρονες (ως και τον χρόνο έκδοσης του έργου) σημαντικές δευτερογενείς πηγές.

Συμπερασματικά, το σχολιαζόμενο έργο προβαίνει στην εις βάθος ανάλυση του δικαστικού ελέγχου των διοικητικών πράξεων ευρείας διακριτικής ευχέρειας εν γένει, ειδικότερα των πράξεων με αντικείμενο οικονομικό και εν τέλει των πράξεων εφαρμογής της νομισματικής πολιτικής. Η ανάλυση αυτή, σημαντικού εύρους (λόγω της πληθώρας των εννόμων τάξεων αναφοράς), αλλά και βάθους (ως προς τον έλεγχο των πράξεων άσκησης νομισματικής πολιτικής, ιδίως διά του ελέγχου αναλογικότητας και ειδικώς στη νομολογία του ΔΕΚ/ΔΕΕ), λαμβάνει χώρα για πρώτη φορά στην ελληνική, αλλά και στη διεθνή, εξ όσων γνωρίζω, βιβλιογραφία. Ως εκ τούτου, η κρινόμενη μελέτη αποτελεί πρωτότυπη συμβολή και σημαντική προσθήκη στη βιβλιογραφία, πραγματευόμενη συνδυαστικά κλασικές θεματικές του Διοικητικού Δικαίου, υπό το πρίσμα και τα ερμηνευτικά εργαλεία σύγχρονων θεματικών του Δημοσίου Οικονομικού Δικαίου. □